

Elektronika a Mikroelektronika A4B34EM

2. přednáška

- základní pojmy
- odpory, kapacitory, induktory
- polovodiče

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Základní pojmy

■ Elektrický proud

■ *Množství náboje, které projde určitým průřezem za jednotku času*

■ *Jednotka Ampér*

■ **Ampér** je stálý elektrický proud, který při průchodu dvěma přímými rovnoběžnými nekonečně dlouhými vodiči zanedbatelného kruhového průřezu umístěnými ve vakuu ve vzájemné vzdálenosti 1 metr vyvolá mezi nimi stálou sílu o velikosti $2 \cdot 10^{-7}$ newtonu na 1 metr délky vodiče.

André Marie Ampère

francouzský matematik a fyzik, který proslul zejména svými pracemi z oblasti magnetismu a elektrodynamiky.

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Základní pojmy – Elektrické napětí

■ Elektrické napětí

■ *Rozdíl elektrických potenciálů mezi dvěma body v prostoru*

■ *Jednotka Volt*

■ Napětí 1 **Volt** je takové napětí, které je mezi konci vodiče, do kterého konstantní proud 1 A dodává výkon 1 W. V takovém případě má vodič odpor 1 Ω .

Alessandro Giuseppe Antonio Anastasio Volta
italský fyzik proslulý svými objevy v oboru elektřiny. Objevil například statickou elektřinu, elektrický článek nebo kondenzátor.

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Základní pojmy - Elektrické napětí

■ **Stejnoseměrné napětí** je takové napětí, které nemění v čase svojí polaritu, velikost měnit může

■ **Střídavé napětí** je napětí, které se v čase mění s určitou periodou, přičemž jeho střední hodnota nemusí být nulová. Časový průběh (tvar) napětí může být libovolný, nejčastěji se můžeme setkat se sinusovým průběhem. Dalšími průběhy mohou být pilovité, obdélníkové nebo libovolné jiné

■ **Efektivní hodnota** střídavého napětí je takové napětí stejnosměrného proudu, při kterém se ve stejném vodiči vytvoří stejné množství tepla.

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Základní pojmy – Elektrický výkon

■ Elektrický výkon

■ *Stejnoseměrný elektrický výkon je součin napětí a proudu, jelikož změnu práce lze vyjádřit jako změnu elektrického náboje při daném napětí, tzn. $\Delta W = U \Delta Q = UI \Delta t$*

$$P = \frac{dW}{dt} = U \cdot \frac{dQ}{dt} = U \cdot I = I^2 \cdot R = \frac{U^2}{R}$$

kde Q je elektrický náboj, U je napětí a I je proud.

■ *U střídavého výkonu je výpočet složitější protože závisí mimo velikosti napětí a proudu také na tvaru signálu a vzájemném fázovém posuvu napětí a proudu.*

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

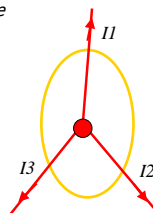

Kirchhoffovy zákony

■ Pravidla formulující principy zachování náboje a energie v elektrických obvodech

■ **První Kirchhoffův zákon (o proudech, o uzlech)**

■ *Algebraický součet proudů v kterémkoliv uzlu obvodu je roven nule*

$$\sum I = 0$$

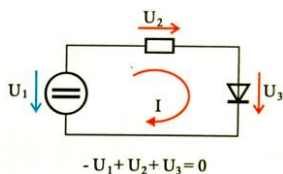
Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Kirchhoffovy zákony

■ Druhý Kirchhoffův zákon (o napětích, o smyčkách)

- Součet svorkových napětí proudů elektrického obvodu v libovolné uzavřené smyčce se rovná nule.

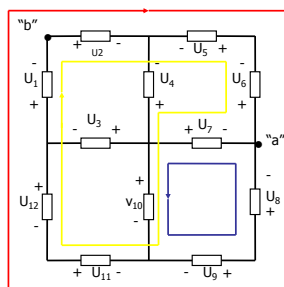

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Kirchhoffovy zákony

Suma úbytků napětí v uzavřené smyčce = 0

Modrá smyčka od bodu "a"
 $-U_7 + U_{10} - U_9 + U_8 = 0$

Červená smyčka od bodu "b"
 $+U_2 - U_5 - U_6 - U_8 + U_9 - U_{11} - v_{12} + v_1 = 0$

Žlutá smyčka od bodu "b"
 $+U_2 - U_5 - U_6 - U_7 + U_{10} - U_{11} - U_{12} + U_1 = 0$

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

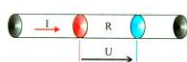

Ohmův zákon

- Ohmův zákon vyjadřuje vztah mezi elektrickým odporem, napětím a proudem.

$$U = R \cdot I$$

- R je elektrický odpor vodiče mezi jeho dvěma průřezy, mezi nimiž je napětí U

Georg Simon Ohm (16. března 1789, Erlangen, Bavorsko – 7. července 1854)

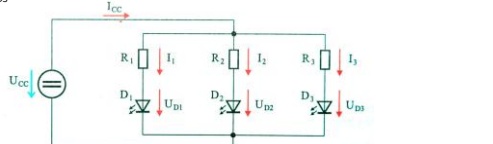

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Ohmův a Kirchhoffovy zákony - příklad

Vypočítejte úbytky napětí na rezistorech R1, R2 a R3 víte-li že, napájecí napětí $U_{cc} = 5$ V
 $U_{D1} = 1.7$ V – červená LED dioda
 $U_{D2} = 2.2$ V – zelená LED dioda
 $U_{D3} = 3.0$ V – modrá LED dioda

Řešení:

$$\begin{aligned} -U_{cc} + U_{R1} + U_{D1} &= 0 & U_{R1} &= U_{cc} - U_{D1} = 5 - 1.7 = 3.3 \text{ V} \\ -U_{cc} + U_{R2} + U_{D2} &= 0 & U_{R2} &= U_{cc} - U_{D2} = 5 - 2.2 = 2.8 \text{ V} \\ -U_{cc} + U_{R3} + U_{D3} &= 0 & U_{R3} &= U_{cc} - U_{D3} = 5 - 3.0 = 2.0 \text{ V} \end{aligned}$$

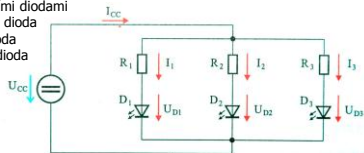

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Ohmův a Kirchhoffovy zákony - příklad

Vypočítejte velikosti odporů R1, R2 a R3 a celkový odběr jsou-li (dle katalogových hodnot) proudy protékajícími diodami
 $I_1 = 12$ mA – červená LED dioda
 $I_2 = 8$ mA – zelená LED dioda
 $I_3 = 20$ mA – modrá LED dioda

Řešení:

$$\begin{aligned} R_1 &= U_{R1} / I_1 = 257 \\ R_2 &= U_{R2} / I_2 = 350 \\ R_3 &= U_{R3} / I_3 = 100 \end{aligned}$$

Celkový odběr:

$$\begin{aligned} I_{cc} - I_1 - I_2 - I_3 &= 0 \\ I_{cc} &= I_1 + I_2 + I_3 = 40 \text{ mA} \end{aligned}$$

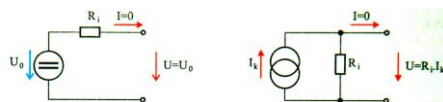

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Zdroje napětí a proudu

- Zdroje napětí a proudu si představujeme jako spojení ideálního zdroje U_0 a jeho vnitřního odporu R_i

Nezatížený napěťový zdroj – napětí naprázdno

Nezatížený proudový zdroj – napětí naprázdno (u ideálního zdroje by bylo nekonečné)

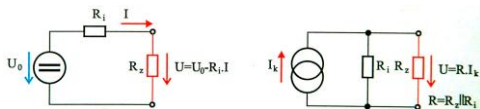

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Zdroje napětí a proudu

- Zatížený zdroj
- Zdroje napětí a proudu si představujeme jako spojení ideálního zdroje U_0 a jeho vnitřního odporu R_i

Zatížený napěťový zdroj – na vnitřním odporu vzniká úbytek díky protékajícímu proudu. Důsledkem je pokles napětí na výstupních svorkách zdroje

Zatížený proudový zdroj – měl by zátěží R_z protlačit požadovaný proud. Měl by být splněn požadavek $R_z \ll R_i$

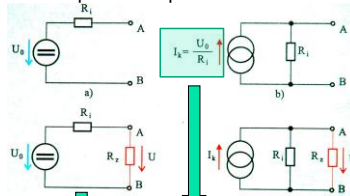

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Dualita zdroje napětí a proudu

- V praxi se často využívá tzv. dualita. Spojení zdroje napětí a vnitřního odporu se dá převést na spojení zdroje proudu a jeho vnitřního odporu. Toto platí i obráceně

$$U = \frac{R_z}{R_i + R_z} \cdot U_0 \quad \Rightarrow \quad U = \frac{R_z \cdot R_i}{R_i + R_z} \cdot I_k = \frac{R_z}{R_i + R_z} \cdot U_0$$

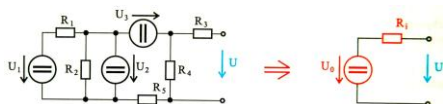

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Theveninův teorém

- Libovolně složitý lineární aktivní dvojpól je možné z hlediska libovolných dvou svorek nahradit jedním ideálním zdrojem napětí a sériově zapojeným odporem

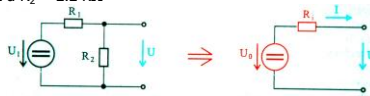

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Theveninův teorém - Příklad

- Zjednodušte obvod na obrázku. Napětí U_1 je 15 V a velikost odporů $R_1 = 1 \text{ k}\Omega$ a $R_2 = 2.2 \text{ k}\Omega$

- Napětí U_0 je dáno jako výstupní napětí naprázdno

$$U = \frac{R_2}{R_1 + R_2} \cdot U_1 = 10.3 \text{ V}$$

- R_i určíme jako paralelní kombinaci R_1 a R_2 . Zdroj napětí je nahrazen zkratem

$$R_i = \frac{R_1 \cdot R_2}{R_1 + R_2} = 685.5 \Omega$$

- Výstupní napětí:

$$U = U_0 - R_i \cdot I = 10.3 - 687.5 \cdot I$$

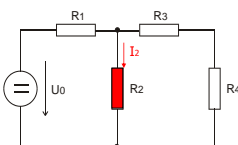
Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Theveninův teorém – Příklad 2

- Vypočítejte proud I_2 tekoucí rezistorem R_2 , je-li dáno:

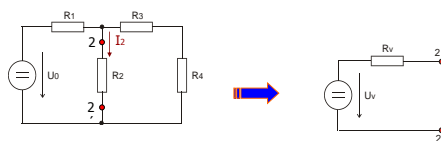
- $U_0 = 15 \text{ V}$
- $R_1 = 5 \text{ k}\Omega$
- $R_2 = 15 \text{ k}\Omega$
- $R_3 = 10 \text{ k}\Omega$
- $R_4 = 5 \text{ k}\Omega$

Theveninův teorém – Příklad 2

- Každou lineární soustavu můžeme na jejich výstupních svorkách nahradit zdrojem napětí.

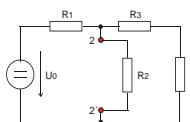
- Nejdříve tedy musíme označit výstupní svorky.
- Vzhledem k tomu, že počítáme proud rezistorem R_2 (I_2), budou výstupní svorky představovat spojení tohoto rezistoru se zbyvajícím obvodem:
- Na těchto svorkách tedy nahradíme zbyvajícím obvodem zdrojem napětí.

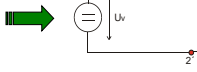

Theveninův teorém – Příklad 2

Zapojení rozdělíme na dvě části:
lineární soustavu s jejími výstupními svorkami (2 - 2') a
zátěž (R_2)

Zapojení převedeme na zapojení s
náhradním zdrojem napětí a jeho
vnitřním odporem.

Pro náhradní zapojení je nutné určit charakteristické parametry náhradního
zdroje napětí - U_v a R_v .

Theveninův teorém – Příklad 2

Napětí náhradního zdroje určíme jako napětí
naprázdno na výstupních svorkách ($U_v = U_{22'}$).

Celkový proud I_0 vytváří na jednotlivých
rezistorech úbytky napětí U_1 , U_3 a U_4 .

Pro hledané napětí $U_{22'}$ platí:

$$U_{22'} = U_0 - U_1 = U_3 + U_4$$

Jednotlivé úbytky napětí vypočítáme z Ohmova
zákonu: $U_1 = I_0 \cdot R_1$; $U_3 = I_0 \cdot R_3$; $U_4 = I_0 \cdot R_4$

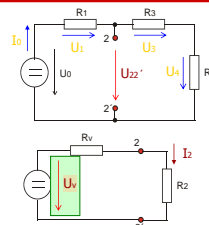
Dosadíme do rovnice pro $U_{22'}$:

Nejdříve vypočítáme celkový proud I_0 :

$$I_0 = \frac{U_0}{R_1 + R_3 + R_4} = \frac{15}{5 + 10 + 5} = 0,75 \text{ mA}$$

Dosažením dostáváme:

$$U_{22'} = 15 - 3,75 = 7,5 + 3,75 = 11,25 \text{ V} = U_v$$

Nyní vypočítáme jednotlivé
úbytky napětí:

$$U_1 = I_0 \cdot R_1 = 0,75 \cdot 5 = 3,75 \text{ V}$$

$$U_3 = I_0 \cdot R_3 = 0,75 \cdot 10 = 7,5 \text{ V}$$

$$U_4 = I_0 \cdot R_4 = 0,75 \cdot 5 = 3,75 \text{ V}$$

Theveninův teorém – Příklad 2

Druhým charakteristickým parametrem náhradního zdroje je jeho vnitřní odpor R_v .

Vnitřní odpor náhradního zdroje
napětí určíme jako **celkový odpor na**
výstupních svorkách **lineární soustavy**
při odpojené zátěži, když zdroj v
soustavě vyřadíme ($R_v = R_{22'}$).

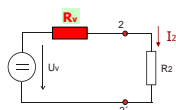
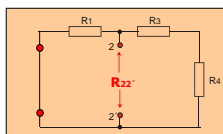
Nejdříve vyřadíme ideální zdroj.
V zadané soustavě je jeden ideální zdroj
napětí (U_0), který vyřadíme **zkratem**.

Řešený obvod můžeme upravit.

Pro hledaný odpor $R_{22'}$ platí:

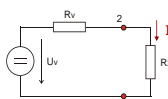
$$R_{22'} = R_1 // (R_3 + R_4)$$

$$R_{22'} = 5 // (10 + 5) = 3,75 \text{ k}\Omega$$

Theveninův teorém – Příklad 2

Výpočet proudu I_2 pro zadané hodnoty R_2

Pro hledaný proud I_2 platí:

$$I_2 = \frac{U_v}{R_v + R_2} \quad [\text{mA}; \text{V}, \text{k}\Omega] = 0,6 \text{ mA}$$

$$U_v = 11,25 \text{ V}$$

$$R_v = 3,75 \text{ k}\Omega$$

Nortonův teorém

- Libovolně složitý lineární aktivní dvojpól je možné
nahradit jedním ideálním zdrojem proudu a
paralelně zapojeným odporem

Pasivní součástky

- Rezistor
- Kapacitor
- Induktor

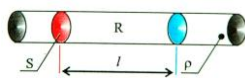

Pasivní součástky - Rezistory

- Z praktického hlediska rezistory převádějí proud na napětí a naopak
- Pro odpor elektricky vodivého materiálu R platí vztah:

$$R = \rho \frac{l}{S}$$

- ρ – měrný elektrický odpor
- l – délka vodiče
- S – plocha příčného průřezu

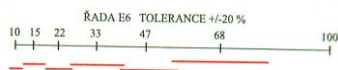

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Parametry rezistorů

- Charakterizují užité vlastnosti součástky a jsou uvedeny v katalogu
  - Např. jmenovitá hodnota odporu, jmenovitá zatížitelnost, tolerance...
- Řady jmenovitých hodnot
  - Rezistory se vyrábějí jen pro některé hodnoty dle dané tolerance
  - Typické řady: E6, E12, E24 (rozdělují dekádu hodnot rezistorů na určitý počet úseků)

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Parametry rezistorů

- Jmenovitá zatížitelnost

$$P = U \cdot I = R \cdot I^2 = \frac{U^2}{R}$$

- Teplotní součinitel odporu
- Napěťový součinitel odporu (závislost na přiloženém napětí)
- Závislost na okolní vlhkosti
- Šumové vlastnosti
- Parazitní indukčnosti a kapacity

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

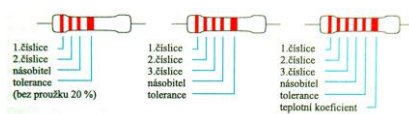

Značení rezistorů

- Číselné značení

- Barevné kódy

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Kapacitory

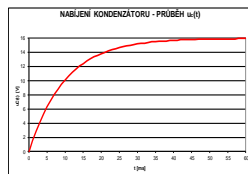
- Součástka schopná akumulovat elektrický náboj Q
- Vztah mezi napětím a nábojem je:

$$Q = C U$$

- Proud kapacitou je přímo úměrný změně napětí na jeho svorkách:

$$I = C \frac{dU}{dt}$$

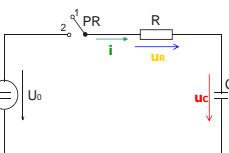
- Vzniká přechodový děj

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Nabíjení kapacitoru

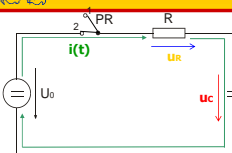
Přepínač vypnutý.
Pro obvodové veličiny platí:
 $u_C(t) = 0$ - kondenzátor je vybitý;
 $i(t) = 0$ - obvod je rozpojený (PR v poloze 0);
 $u_R(t) = 0$ - vzhledem k tomu, že $i(t) = 0$, nevznikne na R úbytek napětí.

počáteční podmínky:
tj. podmínky v čase $t = 0$.

$$u_C(0) = i(0) = u_R(0) = 0.$$

Nabíjení kapacitoru

Nyní přepneme přepínač PR z polohy 1 do polohy 2.

Vzhledem k tomu, že kapacitor C je vybitý a Rv zdroje je roven nule, bude počáteční proud obvodem omezen **pouze velikostí rezistoru R**. V okamžiku připojení zdroje U_0 začne obvodem téct proud $i(t) = U_0/R$.

Kondenzátor se začne nabíjet přes rezistor R a napětí u_c se bude měnit podle vztahu

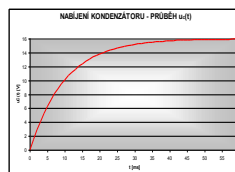
$$u_c(t) = U_0(1 - e^{-\frac{t}{\tau}})$$

Pro proud obvodem platí: $i(t) = \frac{U_0 - u_c(t)}{R} = \frac{U_0 - U_0(1 - e^{-\frac{t}{\tau}})}{R} = \frac{U_0 - U_0 + U_0 e^{-\frac{t}{\tau}}}{R} = \frac{U_0}{R} e^{-\frac{t}{\tau}}$

Napětí na rezistoru R je dáno vztahem:

$$u_R(t) = R i(t) = R \frac{U_0}{R} e^{-\frac{t}{\tau}} = U_0 e^{-\frac{t}{\tau}}$$

Nabíjení kapacitoru

➤ průběh napětí na kondenzátoru $u_c(t)$

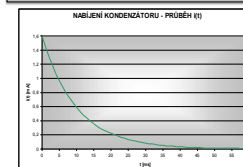
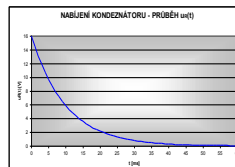
$$u_c(t) = U_0(1 - e^{-\frac{t}{\tau}}) \quad [V; V, s, s]$$

➤ průběh napětí na rezistoru $u_R(t)$

$$u_R(t) = U_0 e^{-\frac{t}{\tau}} \quad [V; V, s, s]$$

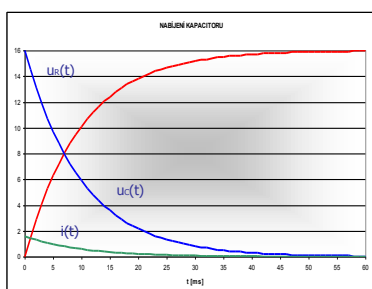
➤ průběh nabíjecího proudu $i(t)$

$$i(t) = \frac{U_0}{R} e^{-\frac{t}{\tau}} \quad [A; V, \Omega, s, s]$$

Nabíjení kapacitoru

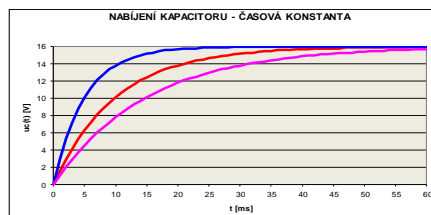
Průběhy v jednu grafu...

Nabíjení kapacitoru

Průběhy pro různou hodnotu odporu R

- R = 5 kΩ; C = 1 μF; τ = 5 ms
- R = 10 kΩ; C = 1 μF; τ = 10 ms
- R = 15 kΩ; C = 1 μF; τ = 15 ms

Kapacitory - vlastnosti

■ Kapacita deskového kondenzátoru:

$$C = \epsilon_0 \epsilon_r \frac{S}{d}$$

■ Parametry kapacitorů

- přesnost kapacity
- ztrátový činitel
- teplotní součinitel kapacity
- izolační odpor

Konstrukční typy kapacitorů

- Svitkové s dielektrikem z umělých hmot
  - velké rozměry, přesné, dobré vř vlastnosti
- Keramické kapacitory
  - Malé rozměry, velice nepřesné, nelineární
- Elektrolytické kapacitory
  - Největší hodnoty, nutná správná polarizace
- Monolitické v integrovaných obvodech
  - Velice omezená velikost

Induktory

- Součástka schopná „udržet“ elektrický proud.
- Prochází-li elektrický proud I uzavřeným obvodem, vzniká magnetický tok:

$$\Phi = L \cdot I [\text{Wb}]$$

- **Indukčnost 1 H** znamená, že při stálém napětí **1 V** vzroste proud o **1 A** za **1 s**

$$L = \mu_0 \mu_r \frac{S}{l} \cdot N^2$$

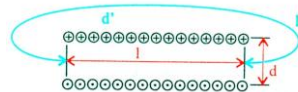

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Indukčnost příklad

- Vypočítejte indukčnost vzduchového induktoru dle obr. o délce $l = 50 \text{ mm}$, průměru $d = 8 \text{ mm}$, jeli počet závitů $N = 100$

$$L = \mu_0 \mu_r \frac{S}{l} \cdot N^2 = \mu_0 \mu_r \frac{\pi \cdot d^2}{4 \cdot l} \cdot N^2 = 12.7$$

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Induktory

- Parametry induktorů
  - Jmenovitá hodnota a zatížitelnost
  - stejnosměrný odpor
  - číselník jakosti Q (poměr reaktance a nežádoucího stejnosměrného odporu)
  - elektrická pevnost
  - rozsah pracovních teplot
- Nejdůležitější aplikace
  - Tlumička
  - Transformátor
  - Elektromotor, reproduktor, relé...

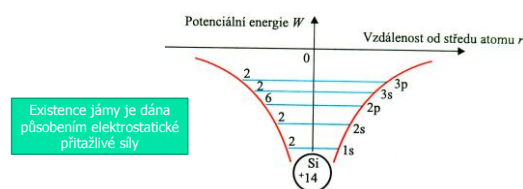
Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Elektrická vodivost v pevných látkách

- Energetická pásová struktura
  - Atom křemíku Si (nejrozšířenější polovodičový materiál)

Potenciální energie elektronů osamělého atomu křemíku

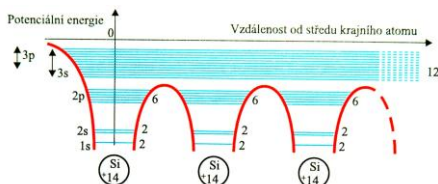

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Štěpení diskretních hladin v krystalu

- Krystalická mřížka – uspořádání, které se periodicky opakuje
  - Má nejkratší vzdálenost mezi atomy – mřížková konstanta
  - **Pauliho vylučovací princip:** žádné dva elektrony v celém krystalu nemohou existovat ve stejném kvantovém stavu
  - Proto se původní diskretní hladiny rozštěpí
  - Reálný počet je dán počtem atomů v krystalu (Pro Si 10^{28} m^{-3})

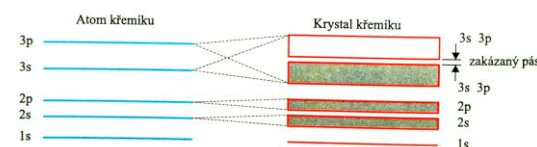

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Rozštěpení na energetické pásy (Si)

- Čtyři elektrony z každého atomu Si z nejvyšších hladin vytvoří **valenční elektrony**
- Jsou nejvíce vzdáleny od jádra
- Rozhodují o vzájemné vazbě atomů a vlastnostech látky

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

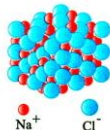

Typy vazeb

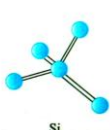
- **Kovová** – valenční elektrony jsou vázány jen volně – elektronový plyn
- **Iontová** – málo nebo hodně zaplněný valenční pás, tvoří ionty
- **Kovalentní** – je tvořena dvěma elektrony (každý od jednoho atomu) s opačným spinem

Iont kovu Elektronový plyn

Na⁺ Cl⁻

Si

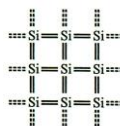

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

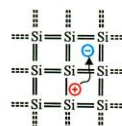

Kovalentní vazba

- Alespoň čístečná kovalentní vazba je atributem pro polovodiče
- Každý Si má čtyři valenční elektrony

Při nízké teplotě

Při vyšší teplotě pár elektron-díra

Při vyšší teplotě pár elektron-díra v pásovém modelu

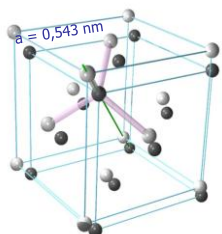

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Proč křemík ?

- Snadno dostupný - Druhý nejrozšířenější prvek v zemské kůře
- Plošně centrovaná kubická struktura
- Každý atom křemíku má čtyři sousedy se kterými tvoří vazbu

28,0885

¹⁴Si

2,33 g/cm³

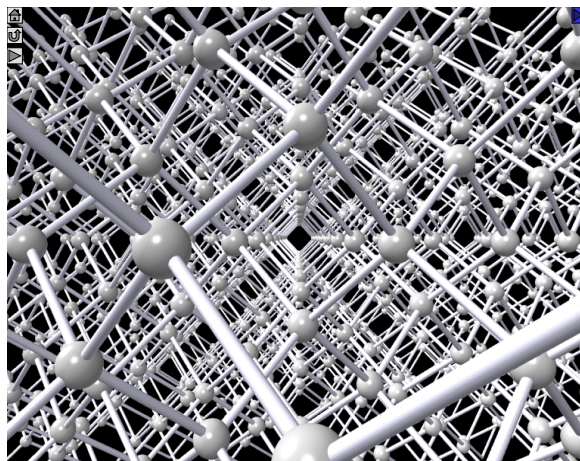
Křemík

Proč je křemík tak oblíben?

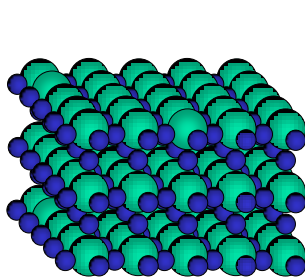
- ♦ Nejlevnější příprava vysoce čistého křemíku
- ♦ Vytváření termického oxidu – planární technologie
- ♦ Relativně vysoká hodnota měrného odporu intrinsického křemíku – 23 kΩ

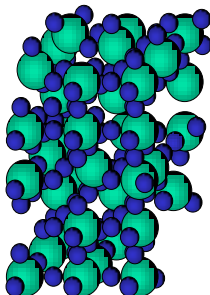
Jiří Jakovenko, katedra mikroelektroniky, ČVUT FEL

Monokrystalický a amorfní Si

Monokrystalický

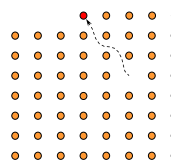
Amorfní

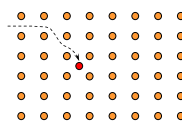
Jiří Jakovenko, katedra mikroelektroniky, ČVUT FEL

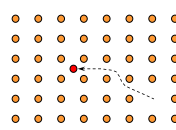
Defekty v monokrystalu

Vakance

Intersticiální poloha

Frenkelova porucha

Jiří Jakovenko, katedra mikroelektroniky, ČVUT FEL

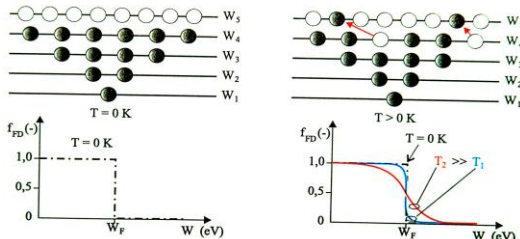

Fermiho hladina W_F

- Fermi-Diracova rozdělovací funkce f_{FD}
  - Pravděpodobnost, že náhodně zvolený elektron obsadí interval $W + \Delta W$ z celkového množství dostupných energetických stavů

$f_{FD}(W_F) = 0,5$

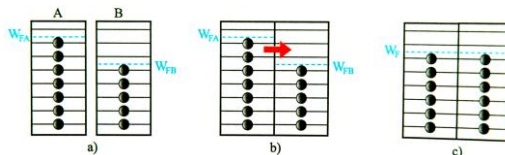

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Fermiho hladina pro dva materiály

- Dámeli dohromady dva materiály s různou polohou Fermiho hladiny, dojde k jejímu vyrovnání a nastane tepelná rovnováha
- Toto bude důležité pro vysvětlení PN přechodů !

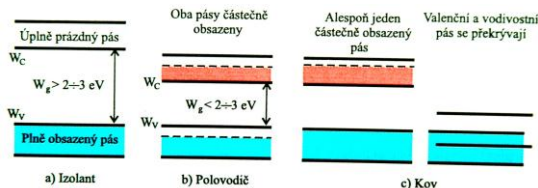

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Izolanty, kovy, polovodiče

- Šířka zakázaného pásu má zásadní význam pro hodnotu elektrické vodivosti
- Izolant** $\rho = 10^{14} - 10^{20} \Omega \cdot \text{cm}$
- Polovodič** $\rho = 10^{-4} - 10^8 \Omega \cdot \text{cm}$
- Kov** $\rho = 10^{-6} - 10^{-4} \Omega \cdot \text{cm}$

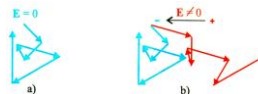
Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Driftová rychlost a pohyblivost

- Při nenulové teplotě se volný elektron pohybuje mřížkou tepelnou rychlostí kterou vyvolí tepelné kmity mřížky a)

$$v_T = \frac{\sqrt{3kT}}{m} = \text{cca } 10^6 \text{ m/s pro } 300\text{K}$$

- V elektrickém poli je elektronu dodávána energie vnějšího na
- pět b) a pohybuje se driftovou rychlostí

$$v_n = -u_n \cdot E$$

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Elektronová a děrová vodivost

- Díry se pohybují ve valenčním pásu, elektrony ve vodivostním

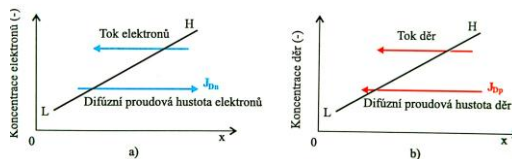

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Difúzní proud v polovodičích

- Částice (elektrony, díry) se pohybují z oblasti vysoké koncentrace do oblasti nízké koncentrace za vzniku tzv. **Difúzního proudu**

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Nevlastní polovodič

- Vlastní (intrinická) koncentrace nosičů náboje je v polovodiči při dané teplotě konstantní
- V polovodiči dochází k generaci a rekombinaci párů elektron-díra

- Ke konstrukci elektronických součástek potřebujeme vrstvy s různou koncentrací elektronů a děr
- Dosahujeme toho tzv. **dotací** vlastního polovodiče

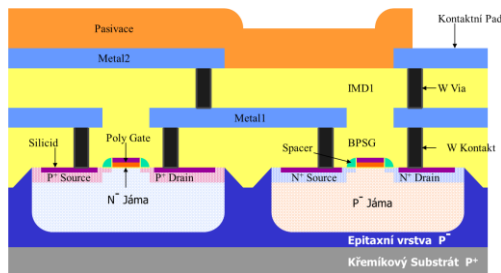

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

K čemu je to dobré ?

- Elektronické součástky

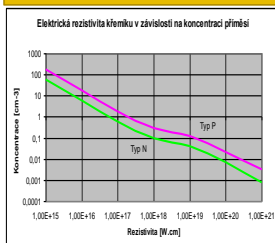

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Typ vodivosti křemíku

Příměsí některých prvků - **dopantů** - lze výrazně ovlivnit elektrickou vodivost křemíku **bór, fosfor, arzén**.

Typ vodivosti	Typ vodivosti
P (Pozitivní)	N (Negativní)
10,81	30,97376
5B	15P
Bór	Fosfor
	74,9216
	33As

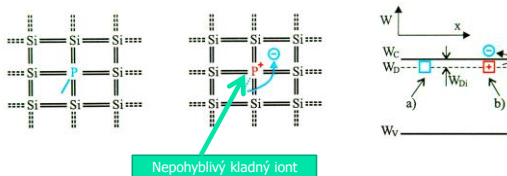

Jiří Jakovenko, katedra mikroelektroniky, ČVUT FEL

Polovodič typu N

- Dotace **donorem** (prvek z páté skupiny F, As)
- **Majoritní nosiče** – elektrony
- **Minoritní nosiče** – díry

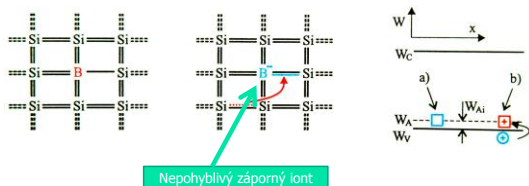

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL

Polovodič typu P

- Dotace **akceptorem** (prvek ze třetí skupiny B)
- **Majoritní nosiče** – díry
- **Minoritní nosiče** – elektrony

Jiří Jakovenko – Elektronika a Mikroelektronika - Katedra mikroelektroniky – ČVUT FEL